

BOEKEN VOOR DE ZOMER

Strijdbaar Twente

Twente: schilderachtige dorpjes, bossen, beekjes, bergen van maximaal 50 meter hoog. Een aangename verpoosplaats voor relaxte vakantiefietzers. Maar Twente is ook: Hengelo, Enschede, Almelo en Oldenzaal. In het verleden een vroeg-industriële enklave in oostelijk Nederland. Vooral bekend vanwege de roemruchte textielnijverheid en metaal-industrie. Twente, eens het land van hun tijd ver vooruit zijnde fabrikanten als Stork en Van Heek. En daarmee tevens het land van de tienduizenden arbeiders die voor die ondernemers hebben gewoegd en gezweeten. Arbeiders, die óók hebben gestreden voor een beter bestaan.

De geschiedenis van de arbeidersbeweging in Twente is vaak veronachtzaamd. Er is minder aandacht aan besteed dan aan de klassenstrijd in het westen des lands. Dat dit niet terecht is, tonen *Bert Freriks* en *Johan de Jong* aan in hun boekje 'Twente 1940-1950 - Tien jaar arbeidersstad'. Zij beschrijven in bijna 130 bladzijden hoe en vooral hoe veelvuldig de twentse arbeiders in dat decennium in actie kwamen. Hoe ze zich tijdens de oorlogsjaren weerden tegen de duitse bezetter en hoe ze zich ná de oorlog verzetten tegen de wederopbouw van het nederlandse kapitalisme over hun ruggen.

Twentse specialiteiten

Bij lezing van het boekje springt een drietal bijzonderheden in het oog. In de eerste plaats valt op de uitzonderlijke houding die de twentse NVV-afdelingen aannamen tegenover het duitse gezag na mei 1940. Terwijl elders in Nederland het NVV nog lange tijd 'gewoon' doordraaide en zelfs de nationaal-socialist Woudenberg als voorzitter (door de nazi's benoemd!) duldde, weigerden twentse NVV-bestuurders al in een vroeg stadium zich te onderschikken. Ze stopten hun normale vakbondswerk, dat immers in die omstandigheden niet meer normaal verricht kon worden, en vormden ondergrondse kernen.

In de tweede plaats komt in het boekje duidelijk naar voren de betekenis van de april mei stakingen in 1943. Stakingen die vooral in Twente, maar ook in Limburg, een enorme omvang kregen. Aanleiding was de bekendmaking dat nederlandse militairen zouden worden teruggevoerd in duitse krijgsgevangenschap. En wat de februari-staking van 1941 voor het westen betekende, dat bewerkstelligden de april-mei stakingen in 1943 voor grote delen van de rest van Nederland: versterking van de onderlinge solidariteit en toename van de verzetsactiviteiten.

In de derde plaats kan als bijzonderheid worden opgemerkt de kracht van de Eenheids Vak Centrale (EVC) en de zwakte van het NVV in de eerste na-oorlogse jaren in Twente. Het verraad van grote delen van het NVV elders tijdens de oorlog was nog niet vergeten. En op basis van de eigen strijdtraditie was er veel enthousiasme voor een strijdbare eenheidsvakbeweging, die men belichaamd zag in de EVC. Helder laat het boekje zien hoe dat enthousiasme vervolgens bekoelde door het optreden van de CPN in de EVC. In de hoop op een regeringszetel dempte de CPN in de EVC de democratie en de strijdgeest. In Hengelo, waar de CPN niet zo sterk was, verloor de EVC daardoor al vrij snel aanhang. Hetzelfde gebeurde niet veel later in de rest van Twente. Desondanks bleven de twentse arbeiders in vele acties opkomen voor de verdediging van hun belangen. Als we het boekje mogen geloven, deden ze dat vaak zonder de EVC en zonder het NVV, dat al helemaal wars was van welke actie dan ook, en liepen de organisaties eigenlijk voortdurend achter de spontane arbeidersstrijd aan.

Vakantielectuur

Echt ontspannende vakantielectuur is Twente 1940-1950 - Tien jaar arbeiders- strijd' niet. Voor degenen die ontspannen door het twentse land fietsen is het wellicht een aardige afwisseling dit boekje ter hand te nemen. Tot een beter begrip van de sociale geschiedenis van de streek waarin men vertoeft. Voor degenen

Wat vakantieliteratuur is, weten wij ook niet zo precies. Maar vlak voor de zomer krijg je soms van je hersens de tip eens wat anders te lezen. Het kan natuurlijk ook zijn dat het 'lektuurhoekje' van de supermarktte op die gedachte brengt. Hoe dan ook, in dit zomernummer van Solidariteit worden vier boeken besproken, die zeer leeswaardig zijn. Niet dik en van een handzaam formaat. De supermarkt verkoopt ze niet.

die het boekje aan een spaanse kust uit hun reistas halen, zou het wel wat levendiger hebben gekund. Bijvoorbeeld door een pakkender verwerking van de gesprekken die de schrijvers hebben gevoerd met mensen die 'erbij waren'. Afgezien daarvan is er zeker nuttig werk verricht. In het standaardwerk 'Voor de bevrijding van de arbeid' van Ger Harmsen en Bob Reinalda, 460 paginaas dik, staan op bladzijde 217 en 221 twee korte passages over de twentse arbeidersbeweging in de jaren tussen 1940 en 1950.

Het boekje van Freriks en De Jong, dat overigens in aanpak en stijl sterk lijkt op het boek van Harmsen en Reinalda, geeft aan die passages een waardevolle versterking.

*Rob Lubbersen
(ABOP)*

'Twente 1940-1950 - Tien jaar arbeidersstrijd' is uitgegeven door de Rode Brug, Groningen. Prijs f 19,50.

Racisme en Militarisme

'Racisme en militarisme, zwarte soldaten in blanke legers' is een helder boekje over het racisme in het leger.

Na een korte inleiding over kolonialisme en kapitalisme gaan de schrijvers in op het racisme in het Amerikaanse, zuidafrikaanse (apartheidsleger) en nederlandse leger. In deze bespreking beperk ik me tot het nederlandse leger, omdat ik zelf in 1977/1978 als dienstplichtig soldaat moest dienen en als bestuurder van de VVDM (Vereniging van Dienstplichtige Militairen) regelmatig te maken kreeg met racisme in verschillende kazernes.

'Ondanks alle technische vernieuwing en modernisering van het militaire apparaat, blijft elk leger voor wat betreft paraatheid en gevechtskracht in grote mate afhankelijk van het moreel, de discipline en gevechtsefficientie van het personeel', zo is te lezen op bladzijde 45. Hiermee wordt niet bedoeld dat de toename van migranten in het blanke leger zorgt voor een afnemend moreel en een geringere gedisciplineerdheid. Maar wel is het duidelijk dat de legerleiding in toenemende mate gedwongen zal zijn het disciplinerings- en motiveringsbeleid aan te passen aan de instroom van migranten. Ook kun je verwachten dat begrippen als nationalisme en landsverdediging bij veel migranten-dienstplichtigen minder zullen aanslaan, gezien de afkomst en de slechte positie van de migranten in de nederlandse samenleving, aldus de schrijvers *Ron Blom* en *Leo de Kleyn*.

Naar mijn mening wordt hier een belangrijk punt aangesneden. Door het handhaven van de traditionele normen en waarden in de maatschappij, handhaaf je racisme. De kapitalistische maatschappij is niet in staat om migranten de eigen cultuur-uitingen te laten behouden en beleven. Racisme en diskriminatie vinden niet alleen in de maatschappij plaats. Ook in de maatschappij binnen de maatschappij, het leger, tref je racisme en diskriminatie aan.

'Op de nederlandse kazernes is racisme op het moment eerder regel dan uitzondering. Racisme is 'norm'. Dat blijkt vaak het beste uit het taalgebruik, zowel van het kader als van

dienstplichtigen onderling. De kwestie is dat racisme een onderdeel is van de heersende cultuur, omgangsvormen en ideologie in het leger (bladzijde 67). De bedoeling van het leger is om jongens binnen 14 maanden te uniformeren aan de heersende norm in het leger, die overwegend racisties is.

Ron Blom en Leo de Kleyn zijn actief geweest in de VVDM. Vanuit onder andere die ervaring zijn ze er in geslaagd een goed beeld te geven van racisme en anti-racisme, militarisme en anti-militarisme. Het militaire apparaat probeert steeds weer om dienstplichtige militairen in een uniform te stoppen en hun individu en kulturele herkomst uit te bannen.

In 1977 voerden wij de nog steeds actuele leus *'Stomp niet af, stomp terug'*.

*Rob Slagmolen
(AbvaKabo)*

'Racisme en militarisme, zwarte soldaten in blanke legers' is een gezamenlijke uitgave van het Kronstadt Kollektief en de legergroep van jongerenorganisatie Rebel. Prijs negen gulden.

Philips in alle staten

Philips houdt zich met meer bezig dan met PSV. Een groep die ons daarover al jaren prima informeert, is SOBE - Stichting Onderzoek Bedrijfstak Elektrotechniek. Evenals PSV is SOBE gevestigd in Eindhoven. In februari 1987 is SOBE gestart met een serie 'regiomappen', waarin het Philips-beleid in een bepaalde regio wordt blootgelegd. En voor 'de meest ware multinationale onderneming ter wereld' gaat het hier om wereldregio's als de Verenigde Staten van Amerika, Azië en Europa. Deze SOBE-dossiers zijn een geaktualiseerde en uitgebreide voortzetting van de publicatie 'Philips Wereldwijd', die SOBE zo'n jaar of tien geleden uitbracht.

Het eerste dossier - 'In Alle Staten' - handelt over de activiteiten van *Philips in Amerika*, de regio waarin Philips de laatste tien tot vijftien jaar haar investeringen sterk heeft opgevoerd. De tussenstand van eind 1985 geeft aan dat ongeveer 30 procent van de totale omzet van Philips in de VS wordt gemaakt.

Internationale herstructurering

De toenemende oriëntatie op de VS maakt deel uit van een 'aanpassingsproces', dat volgens de concerntechnische noodzakelijkheid is vanwege 'de hoge arbeidskosten in West-Europa, waardoor een druk ontstaat op de exportfunctie, en op de overcapaciteit tengevolge van de economische crisis' (bladzijde 22). Deze herstructurering heeft in de periode 1979-1985 geleid tot de uitstoot van ongeveer 50.000 arbeidsplaatsen, vooral in Europa, inclusief Nederland. Uit de omvangrijke, zeer toegankelijk geschreven informatie over de ontwikkelingen in de VS halen we een paar markante onderdelen. Vlak voor de tweede wereldoorlog wijzigt Philips de juridische structuur van het concern - om uit 'vreemde' handen te blijven - en richt onder andere een Amerikaanse trust op. Bekend is dat het oorlogsverleden van Philips zacht gezegd niet brandschoon is (zie daarvoor bijvoorbeeld: Frans Dekkers 'Eindhoven 1933 - 1945'). De Amerikaanse Senaat heeft ook zo zijn 'twijfels' en beschuldigt Philips 'van twee wallen te eten'. Op bladzijde 15 lezen we: 'Alleen door te

verwijzen naar het belang van Philips voor spionage-activiteiten wist Philips onder deze beschuldiging uit te komen.'

De gekozen trustkonstruktie met een eigen juridische status en een Amerikaanse leiding biedt de mogelijkheid mee te dingen naar defensie-orders. De Amerikaanse wetgeving laat namelijk niet toe dat dit soort orders naar buitenlandse ondernemingen gaan. De latere United States Philips Trust (1956) kent een vergelijkbare opzet en geeft 'een brevet om militaire apparatuur te mogen leveren' (bladzijde 29). Tot 1986 fungeert deze trust als een holding met een vrij onafhankelijk beleid ten opzichte van de N.V. Philips in Eindhoven. Inmiddels is de trust opgeheven en tracht de koncernleiding meer greep te krijgen op de activiteiten in de VS. De belangrijkste werkmaatschappij van de holding is de North American Philips Corporation (NAPC), die tot 1981 onder andere chemische producten voortbracht. Zoals de in Vietnam gebruikte ontbladeringsmiddelen, die kanker en andere ziekten hebben veroorzaakt. De getroffen financiële schikking bij een rechterlijke uitspraak in 1984 deerde NAPC niet, want de verzekering dekte de schade. Bedrijfs-overnemingen in 1974 en 1975 hebben er toe geleid dat NAPC 'een vooraanstaande plaats inneemt onder de leveranciers aan het Pentagon' (bladzijde 49).

De investeringsstrategie van Philips om toegang te krijgen tot de Amerikaanse markt - een grote markt met een ondernemersvriendelijke staat en een betrekkelijke zwakke vakbeweging - vindt vooral plaats door overnemingen van bestaande Amerikaanse bedrijven. Zo krijgt Philips de beschikking over de aanwezige produktiekapaciteit en technologische kennis en neemt gelijktijdig het management en distributienetwerk over.

Uit het dossier blijkt dat de internationale herstructurering van het Philips-koncern in volle gang is, waarbij in de uitbreidingsinvesteringen 'in toeneemende mate het accent gelegd (wordt) op de Verenigde Staten en, in iets mindere mate op Azië. Europa blijft duidelijk achter.' (bladzijde 80) De gevolgen in Nederland zijn onder andere: afstoten produktietak van Audio Electronic in Eindhoven, verdwijnen van een deel van de militaire

produktie van USFA Helmond en Holland Signaal Huizen en verplaatsen van de fabrikage van stoomstrijkijzers van Drachten naar Singapore. Bij elkaar gaat dat ten koste van vijftot zeshonderd arbeidsplaatsen.

Hans Boot

'In Alle Staten', geschreven door Bert Stekelenburg en uitgegeven door Jan van Arkel, is behalve in de boekhandel ook te koop bij SOBE, Eindhoven Prijs f 16,50, plus 3,50 porto).

N.V. Philips in 'Het domein van de draak'

Het is geen toeval dat het elftal van PSV onlangs opnieuw afreisde voor een trip naar het Verre Oosten. Dat deel van Azië is namelijk één van de drie regio's in de wereld waar Philips haar activiteiten de komende jaren wil concentreren. Maar terwijl de voetbalsektor veelal het karakter aanneemt van een ongeorganiseerde bende, laat Steven van Slageren in zijn boek 'Het domein van de draak' zien dat de bedrijfssector van Philips in Azië zeer weloverwogen in elkaar zit. In dit SOBE-dossier nummer twee gaat het om de centrale vraag hoe een multinationale onderneming (MNO) als Philips in ontwikkelingslanden en

in het bijzonder in Azië opereert en welke relaties er liggen met de Nederlandse samenleving.

Het boek richt zich op drie groepen mensen: mensen die bij Philips werken, mensen die actief zijn in de Derde Wereld-beweging en als derde op een algemeen geïnteresseerd publiek.

Vier tijgers

Een aantal factoren was voor Philips doorslaggevend om haar al in 1930 in India gestarte activiteiten eind zestiger jaren versterkt door te zetten in de rest van het continent. Naast de lage lonen en de enorme potentiële afzetmarkt noemt Philips zelf ook de aanwezige kennis van produktietechnieken. Na Japan zijn met name de 'vier tijgers': Taiwan, Singapore, Hongkong en Zuid-Korea ondertussen ver gevorderd in het goed, snel en goedkoop produceren van een nieuwe vinding. Een bijkomend, maar voor Philips zeker niet onbelangrijk, criterium is het nagenoeg ontbreken van belemmeringen voor de bedrijfsleiding bij experimenten met bijvoorbeeld flexibele werktijden, automatiseringen en dergelijke. Vakbonden ontbreken vaak in het Verre Oosten of zijn vrijwel krachteloos. En als ze dat niet zijn, dan weet Philips daar altijd wel iets op te verzinnen. Zo omzeilde de directie van de Philips-vestiging in Bombay de weigering van de vakbonden om in te stemmen met de installatie van een komputer. De directie weigerde een garantie te geven dat er geen ontslagen zouden vallen. In plaats daarvan leende Philips geld aan een ander bedrijf om de komputer aan te schaffen. De lening werd terugbetaald via het gebruik van de komputer door Philips. De vakbond stond daarmee buitenspel.

In 'Het domein van de draak' wordt aan dertien landen apart aandacht besteed. Naast India, waarvan door de grootte van het land veel verwacht wordt voor de toekomst, spreekt ook China tegenwoordig enorm tot de verbeelding van het Nederlandse ondernemersdom. Met meer dan één miljard mensen vormt dit onmetelijke land een onvoorstelbare potentiële afzetmarkt. Na de liberalisering van de economie, die in 1977 inzette, wist ook Philips een poot tussen de deur te krijgen. Behalve de levering van technologie, waarom het de Chinezen vooral te doen is, lukte het

Philips tot nu toe ook drie produktievestigingen in China te realiseren: een fabriek voor kleurenteeves, een bedrijf waar koelkastcompressoren worden gemaakt en een fabriek voor geluidsapparatuur. Kort geleden werden tegen de trend en de verwachting in toch weer twee nieuwe kontrakten afgesloten voor de oprichting van gezamenlijke fabrieken voor CD-spelers en beeldbuizen. Waarmee het bezoek van Ruud Lubbers aan China in ieder geval voor Philips succesvol is verlopen.

Het in een heldere stijl en goed geschreven boek zal in de reisbibliotheek van minder ver reizende stervelingen deze zomer zeker niet misstaan.

Jeroen Zonneveld

**'Het domein van de draak' door Steven van Slageren.
Prijs f 23,50 (plus f 3,50 porto bij bestelling per post).**